"हर्षनाथ शर्मा भट्टराईका भाषिक कृतिहरुको अध्ययन"

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं
पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत
शोध–पत्र

शोधार्थी
सीता सुवेदी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, २०६४

शोधनिर्देशक
उप.प्रा. सुधा त्रिपाठी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपर

"हर्षनाथ शर्मा भट्टराईका भाषिक कृतिहरुको अध्ययन"

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं
पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत
शोध–पत्र

शोधार्थी
सीता सुवेदी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, २०६४

शोधनिर्देशकको सिफारिस

हर्षनाथ शर्मा भट्टराईका भाषिक कृतिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र यस विभागकी स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षकी छात्रा सीता सुवेदीले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मितिः २०६४।२।

सुधा त्रिपाठी
उप-प्राध्यापक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति २०६४।२।२४

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागकी छात्रा सीता सुवेदीले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको **हर्षनाथ शर्मा भट्टराईका भाषिक कृतिहरूको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र स्नातकोत्तर तहका दृष्टिले उपयुक्त भएकाले स्वीकृत गरिएको छ ।

१. **प्रा. घनश्याम उपाध्याय (विभागीय प्रमुख)** ....

२. **उपप्रा. सुधा त्रिपाठी (शोधनिर्देशक)** ....

३. **उपप्रा. हेमनाथ पौडेल (बाह्यपरीक्षक)** ....

कृतज्ञता-ज्ञापन

हर्षनाथ शर्मा भट्टराईका भाषिक कृतिहरूको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरुआमा उप-प्राध्यापक सुधा त्रिपाठीज्यूका निर्देशनमा तयार गरेकी हुँ । आफ्नो कार्यव्यस्तताका बीच पनि प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने सन्दर्भमा उत्साहबर्द्धक प्रेरणा, कुशल निर्देशन तथा महत्त्वपूर्ण सुझाव दिएर सहयोग गर्नु भएकोमा श्रद्धेय गुरुआमाप्रति म हार्दिक आभार एवं कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

शोधप्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी प्रस्तुत शीर्षकमा शोधपत्र लेख्ने सुअवसर प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा. घनश्याम उपाध्यायज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । शोत्रपत्र लेखनका सन्दर्भमा आवश्यक पथप्रदर्शन तथा बहुमूल्य सल्लाह र सुझाव प्रदान गर्नुहुने श्रद्धेय गुरु उपप्रा. हेमनाथ पौडेलज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । शीर्षक चयनदेखि सामग्री सङ्कलनका क्रममा अमूल्य सल्लाह दिई मार्गनिर्देश गर्नुहुने परम आदरणीय गुरु प्राध्यापक राजेन्द्र सुवेदीज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

यस शोधकार्यका लागि आवश्यक सामग्रीहरू तथा महत्त्वपूर्ण सूचनाहरू उपलब्ध गराई सहयोग पुऱ्याउनुहुने आदरणीय शोधनायक हर्षनाथ शर्मा भट्टराईज्यू प्रति हार्दिक आभार तथा कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । मेरो अध्ययनका क्रममा विशेष सहयोग गर्ने साथी मनोजकुमार रिजाल तथा कम्प्युटर मुद्रणमा सहयोग गर्ने सुजित श्रेष्ठ तथा 'एस.बी. साइबर लिङ्क तथा फोटोकपी परिवार, नयाँ ठिमी, भक्तपुर' लाई हृदयतः धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरसमक्ष पेश गर्दछु ।

मितिः- २०६४।२।

सीता सुवेदी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि.,कीर्तिपुर

शोधसार

शोधशीर्षक - ‘हर्षनाथ शर्मा भट्टराईका भाषिक कृतिहरूको अध्ययन’

शोधार्थी - सीता सुवेदी

शोधनिर्देशक - उपप्रा.सुधा त्रिपाठी

शोधप्रयोजन - प्रस्तुत ‘हर्षनाथ शर्मा भट्टराईका भाषिक कृतिहरूको अध्ययन’ शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका निमित्त प्रस्तुत गरिएको हो ।

नेपाली भाषाको लामो अध्ययनपरम्परा रहेको छ । धेरै पहिलेदेखि नै विभिन्न स्वदेशी तथा विदेशी विद्वान्हरूद्वारा नेपाली भाषाको परम्परागत तथा भाषाशास्त्रीय अध्ययन हुँदै आएको छ । नेपाली भाषाको अध्ययन गर्ने स्वदेशी विद्वान्हरूका परम्परामा हर्षनाथ शर्मा भट्टराई देखा परेका छन् । विभिन्न समयमा उनका व्याकरणिक कृतिहरू तथा भाषिक लेखहरू प्रकाशित छन् । शब्दकोश निर्माणका कार्यमा पनि उनी निरन्तर लागिरहेका देखिन्छन् ।

प्रस्तुत शोधकार्यका उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन्:-

क) नेपाली भाषाको अध्ययनपरम्पराको निक्यौंल गर्नु,

ख) हर्षनाथ शर्मा भट्टराईको भाषिक अध्ययनको विकास के-कसरी भएको छ भन्ने कुराको निर्धारण गर्नु,

ग) हर्षनाथ शर्मा भट्टराईका भाषिक कृतिहरूको अध्ययन, विश्लेषण गरी निष्कर्ष प्रस्तुत गर्नु ।

यस शोध अध्ययनको पहिलो परिच्छेदमा शोधपरिचय समावेश गरिएको छ । यसअन्तर्गत शोधशीर्षक, शोधप्रयोजन, विषयपरिचय, शोधसमस्या, शोधकार्यका उद्देश्यहरू, पूर्वकार्यको समीक्षा, शोधकार्यको औचित्य, शोधकार्यको सीमाङ्कन, शोधविधि तथा शोधपत्रको रूपरेखा र अन्त्यमा परिशिष्ट र सन्दर्भसामग्रीसूची राखिएको छ ।

त्यसैगरी दोस्रो परिच्छेदमा नेपाली भाषाको अध्ययनपरम्परालाई प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी तीन चरणमा विभाजन गरी अध्ययन गरिएको छ । प्रवृत्तिगत दृष्टिले नेपाली भाषाको अध्ययनपरम्परालाई परम्परागत र भाषाशास्त्रीय अध्ययन गरी छुट्टाछुट्टै अध्ययन गरिएको छ । परम्परागत अध्ययनपद्धतिलाई अंगालेर विदेशी तथा स्वदेशी विद्वान्हरूबाट

गरिएका अध्ययनलाई छुट्टाछुट्टै उपशीर्षकमा राखेर अध्ययन गरिएको छ । त्यसैगरी 'भाषाशास्त्रीय अध्ययन' उपशीर्षकअन्तर्गत भाषाशास्त्रीय अध्ययनपद्धतिलाई आत्मसात् गर्दै नेपाली भाषाको अध्ययन गर्ने विदेशी तथा स्वदेशी विद्वान्हरूका कार्यहरूलाई अलगअलग चर्चा गरिएको छ ।

परिच्छेद तीनमा 'हर्षनाथ शर्मा भट्टराईका भाषिक कृतिहरूको अध्ययन' शीर्षक राखिएको छ । यसअन्तर्गत हर्षनाथ शर्मा भट्टराईको भाषिक अध्ययनको विकास तथा उनका भाषिक कृतिहरूको कालक्रमिक अध्ययन, विश्लेषण गरिएको छ । वि.सं २०१६ सालमा 'नेपाली व्याकरण बोध' तथा 'नेपाली शब्दशुद्धि' को प्रकाशनसँगै नेपाली भाषाको अध्ययन परम्परामा देखापरेका शर्माका भाषिक कृतिहरूका साथै शर्माद्वारा सम्पादित शब्दकोशहरूको अध्ययन गरिएको छ । उनका 'नेपाली व्याकरण बोध', 'नेपाली शब्दशुद्धि', 'नेपाली भाषा र साहित्य' तथा 'अनिवार्य नेपाली रचना' मा अन्तर्निहित व्याकरणिक तथा भाषिक पक्षहरूलाई सम्बन्धित उपशीर्षकमा राखेर अध्ययन गरिएको छ । त्यसैगरी उनका 'बृहत् नेपाली शब्दकोश', 'प्रशासकीय तथा कानुनी शब्दकोश', 'संक्षिप्त नेपाली शब्दकोश', 'राष्ट्रिय नेपाली शब्दकोश' लाई कोशविज्ञानका दृष्टिले छुट्टाछुट्टै अध्ययन गरिएको छ । विभिन्न समयमा विभिन्न पत्रिकामा प्रकाशित भाषिक लेखहरूको पनि यहाँ छुट्टाछुट्टै अध्ययन गरिएको छ ।

परिच्छेद चारमा उपसंहार समावेश छ । शर्माका सम्पूर्ण भाषिक कृतिहरूको अध्ययन गर्दा उनका व्याकरणिक कृतिहरू परम्परागत अध्ययनका दृष्टिले महत्त्वपूर्ण देखिन्छन् । उनका सुरुसुरुका अध्ययनहरू परम्परागत अध्ययनपद्धतिअन्तर्गत रहेर गरिएका छन् भने पछिल्लो समयका अध्ययनहरू भाषाशास्त्रीय अध्ययनका दृष्टिले महत्त्वपूर्ण देखिन्छन् । नेपाली भाषाको सम्बन्धमा शर्माद्वारा गरिएका अध्ययनहरूबाट नेपाली भाषाको ऐतिहासिक, तुलनात्मक तथा वर्णनात्मक अध्ययनमा थप टेवा मिलेको छ । हाल पनि उनी विपरीतार्थक शब्दकोश निर्माणमा लागिरहेका छन् ।

अन्त्यमा परिशिष्ट तथा सन्दर्भसामग्रीसूची दिइएको छ ।

विषयसूची

क्र.सं.		पेज नं.
	परिच्छेद एक	
	शोधपरिचय	
१.१	शोधशीर्षक	१
१.२	शोधप्रयोजन	१
१.३	विषयपरिचय	१
१.४	शोधसमस्या	१
१.५	शोधकार्यका उद्देश्यहरू	२
१.६	पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.७	शोधकार्यको औचित्य	३
१.८	शोधकार्यको सीमाङ्कन	३
१.९	शोधविधि	३
१.१०	शोधपत्रको रूपरेखा	४
	परिच्छेद दुई	
	नेपाली भाषाको अध्ययनपरम्परा	
२.१	परिचय	५
२.२	चरण विभाजन	५
२.२.१	प्रथम चरण (वि.स.१८२८ देखि वि.सं. १९६२ सालसम्म)	६
२.२.२	द्वितीय चरण (वि.सं. १९६३ देखि २०१३ सालसम्म)	७
२.२.३	तृतीय चरण (वि.सं. २०१४ देखि हालसम्म)	८
२.३	प्रवृत्तिगत दृष्टिले नेपाली भाषाको अध्ययनपरम्परा	१०
२.३.१	परम्परागत अध्ययन	१०
२.३.१.१	विदेशी विद्वान्द्वारा गरिएको अध्ययन	११
२.३.१.२	स्वदेशी विद्वान्द्वारा गरिएको अध्ययन	१२
२.३.२	भाषाशास्त्रीय अध्ययन	१३
२.३.२.१	विदेशी विद्वान्द्वारा गरिएको अध्ययन	१३
२.३.२.२	स्वदेशी विद्वान्द्वारा गरिएको अध्ययन	१४
	परिच्छेद तीन	
	हर्षनाथ शर्मा भट्टराईका भाषिक कृतिहरूको अध्ययन	
३.१.	**हर्षनाथ शर्मा भट्टराईको भाषिक अध्ययनको विकास**	१९
३.२	**'नेपाली व्याकरण बोध' को अध्ययन**	
३.२.१	परिचय	१९
३.२.२	व्याकरणसम्बन्धी अध्ययन	१९
३.२.३	वर्णसम्बन्धी अध्ययन	१९
३.२.४	शब्दसम्बन्धी अध्ययन	२१
३.२.५	संज्ञा (नाम) सम्बन्धी अध्ययन	२१
३.२.६	सर्वनामसम्बन्धी अध्ययन	२२
३.२.७	विशेषणसम्बन्धी अध्ययन	२२
३.२.८	क्रियासम्बन्धी अध्ययन	२३

३.२.९	अविकारी शब्द (अव्यय) सम्बन्धी अध्ययन	२३
३.२.१०	लिङ्गसम्बन्धी अध्ययन	२३
३.२.११	वचनसम्बन्धी अध्ययन	२४
३.२.१२	कालसम्बन्धी अध्ययन	२४
३.२.१३	वाच्यसम्बन्धी अध्ययन	२४
३.२.१४	प्रत्ययसम्बन्धी अध्ययन	२४
३.२.१५	सन्धिसम्बन्धी अध्ययन	२५
३.२.१६	समाससम्बन्धी अध्ययन	२५
३.२.१७	विराम-चिन्हसम्बन्धी अध्ययन	२६
३.२.१८	कारक तथा विभक्तिसम्बन्धी अध्ययन	२६
३.२.१९	वाक्यसम्बन्धी अध्ययन	२७
३.२.२०	वाक्यरचनासम्बन्धी अध्ययन	२७
३.२.२१	निष्कर्ष	२८
३.३	**'नेपाली शब्दशुद्धि'को अध्ययन**	
३.३.१	परिचय	२८
३.३.२	ह्रस्वदीर्घसम्बन्धी शुद्धिको अध्ययन	२८
३.३.३	अक्षरसम्बन्धी शुद्धाशुद्धिको अध्ययन	२९
३.३.४	अन्य विभिन्न दोषसम्बन्धी अध्ययन	३०
३.३.५	वाक्यरचनासम्बन्धी अध्ययन	३१
३.३.६	निष्कर्ष	३२
३.४	**'नेपाली भाषा र साहित्य'को अध्ययन**	
३.४.१	परिचय	३२
३.४.२	भाषासम्बन्धी अध्ययन	३२
३.४.३	भाषाको विभिन्नता र पारस्परिक सम्बन्धसम्बन्धी अध्ययन	३४
३.४.४	नेपाली भाषाको प्राचीनता तथा व्यापकतासम्बन्धी अध्ययन	३६
३.४.५	राष्ट्रभाषासम्बन्धी अध्ययन	३६
३.४.६	नेपाली अधिराज्यका अरू उपभाषाहरूको अध्ययन	३७
३.४.७	नेपाली भाषाको आधुनिक रूपसम्बन्धी अध्ययन	३८
३.४.८	नेपाली भाषामा अरू भाषाको प्रभावसम्बन्धी अध्ययन	४१
३.४.९	नागरी लिपिसम्बन्धी अध्ययन	४१
३.४.१०	नेपाली भाषाको उन्नतिमा आवश्यकतासम्बन्धी अध्ययन	४१
३.४.११	नेपाली भाषा साहित्यको वर्तमान प्रगतिसम्बन्धी अध्ययन	४२
३.४.१२	निष्कर्ष	४३
३.५.	**'अनिवार्य नेपाली रचना'को अध्ययन**	
३.५.१	परिचय	४४
३.५.२	व्याकरणसम्बन्धी अध्ययन	४४
३.५.३	विस्तृतीकरण (लामो पार्ने तरिका) सम्बन्धी अध्ययन	४४
३.५.४	केही प्रचलित नेपाली सट्टे (पर्यायवाची) शब्दसम्बन्धी अध्ययन	४५
३.५.५	नेपाली भाषाका एउटै अर्थ भएका शब्दहरूको मौलिक भेद र प्रयोगसम्बन्धी अध्ययन	४५
३.५.६	उस्तै उच्चारण भएका शब्दहरू सम्बन्धी अध्ययन	४६
३.५.७	सुल्टा-उल्टा (विपरीतार्थक) शब्दहरूसम्बन्धी अध्ययन	४६

३.५.८	एउटै शब्दबाट धेरै शब्दको अर्थ बुझाउने शब्दहरूको अध्ययन	४७
३.५.९	केही प्रचलित उखानसम्बन्धी अध्ययन	४७
३.५.१०	टुक्काहरू (वाक्यांश-वाक्यपद्धति) सम्बन्धी अध्ययन	४७
३.५.११	निष्कर्ष	४८
३.६	**शब्दकोशसम्बन्धी अध्ययन**	
३.६.१	**'बृहत् नेपाली शब्दकोश'को अध्ययन**	
३.६.१.१	परिचय	४९
३.६.१.२	भाषासंख्याका दृष्टिले 'बृहत् नेपाली शब्दकोश'	४९
३.६.१.३	प्रविष्टि क्षेत्रका दृष्टिले 'बृहत् नेपाली शब्दकोश'	४९
३.६.१.४	प्रविष्टि प्रकृतिका दृष्टिले 'बृहत् नेपाली शब्दकोश'	४९
३.६.१.५	कालका दृष्टिले 'बृहत् नेपाली शब्दकोश'	५०
३.६.१.६	प्रविष्टि अनुक्रमका दृष्टिले 'बृहत् नेपाली शब्दकोश'	५०
३.६.१.७	प्रयोजनका दृष्टिले 'बृहत् नेपाली शब्दकोश'	५०
३.६.१.८	'बृहत् नेपाली शब्दकोश' मा प्रयुक्त व्याकरण निर्देश	५१
३.६.२	**'प्रशासकीय तथा कानूनी शब्दकोश'को अध्ययन**	
३.६.२.१	परिचय	५१
३.६.२.२	भाषा संख्याका दृष्टिले 'प्रशासकीय तथा कानूनी शब्दकोश'	५२
३.६.२.३	प्रविष्टि क्षेत्रका दृष्टिले 'प्रशासकीय तथा कानूनी शब्दकोश'	५२
३.६.२.४	प्रविष्टि प्रकृतिका दृष्टिले 'प्रशासकीय तथा कानूनी शब्दकोश'	५२
३.६.२.५	कालका दृष्टिले 'प्रशासकीय तथा कानूनी शब्दकोश'	५४
३.६.२.६	प्रविष्टि अनुक्रमका दृष्टिले 'प्रशासकीय तथा कानूनी शब्दकोश'	५४
३.६.२.७	प्रयोजन तथा प्रयोक्ताका दृष्टिले 'प्रशासकीय तथा कानूनी शब्दकोश'	५४
३.६.२.८	'प्रशासकीय तथा कानूनी शब्दकोश' मा प्रयुक्त व्याकरण निर्देश	५५
३.६.३.	**'संक्षिप्त नेपाली राष्ट्रिय शब्दकोश'को अध्ययन**	
३.६.३.१	परिचय	५५
३.६.३.२	भाषासंख्याका दृष्टिले 'संक्षिप्त नेपाली राष्ट्रिय शब्दकोश'	५६
३.६.३.३	प्रविष्टि क्षेत्रका दृष्टिले 'संक्षिप्त नेपाली राष्ट्रिय शब्दकोश'	५६
३.६.३.४	प्रविष्टि प्रकृतिका दृष्टिले 'संक्षिप्त नेपाली राष्ट्रिय शब्दकोश'	५७
३.६.३.५	कालका दृष्टिले 'संक्षिप्त नेपाली राष्ट्रिय शब्दकोश'	५७
३.६.३.६	प्रविष्टि अनुक्रमका दृष्टिले 'संक्षिप्त नेपाली राष्ट्रिय शब्दकोश'	५७
३.६.३.७	प्रयोजन तथा प्रयोक्ताका दृष्टिले 'संक्षिप्त नेपाली राष्ट्रिय शब्दकोश'	५८
३.६.३.८	'संक्षिप्त नेपाली राष्ट्रिय शब्दकोश'मा प्रयुक्त व्याकरण निर्देश	५८
३.६.४.	**'राष्ट्रिय नेपाली शब्दकोश'को अध्ययन**	
३.६.४.१	परिचय	६०
३.६.४.२	भाषासंख्याका दृष्टिले 'राष्ट्रिय नेपाली शब्दकोश'	६०
३.६.४.३	प्रविष्टि क्षेत्रका दृष्टिले 'राष्ट्रिय नेपाली शब्दकोश'	६०
३.६.४.४	प्रविष्टि प्रकृतिका दृष्टिले 'राष्ट्रिय नेपाली शब्दकोश'	६१
३.६.४.५	कालका दृष्टिले 'राष्ट्रिय नेपाली शब्दकोश'	६१
३.६.४.६	प्रविष्टि अनुक्रमका दृष्टिले 'राष्ट्रिय नेपाली शब्दकोश'	६१
३.६.४.७	प्रयोजन तथा प्रयोक्ताका दृष्टिले 'राष्ट्रिय नेपाली शब्दकोश'	६२
३.६.४.८	'राष्ट्रिय नेपाली शब्दकोश'मा प्रयुक्त व्याकरण निर्देशः	६२
३.६.५	**निष्कर्ष**	६४

३.७.	**हर्षनाथ शर्मा भट्टराईका फुटकर लेखहरूको अध्ययन**	
३.७.१	'नेपालमा पाणिनी-व्याकरणको अध्ययन परम्परा'को अध्ययन	६५
३.७.२	'शब्दकोश प्राचीन र अर्वाचीन'को अध्ययन	६७
३.७.३	'नेपाली भाषाको कानूनी पृष्ठभूमि'को अध्ययन	६९
३.७.४	'सार्वभौम कमा र थोप्ले पूर्णविराम'को अध्ययन	७२
३.७.५	'साङ्केतिक भाषा'को अध्ययन	७३
३.७.६	'लिपिः मानव उद्भवदेखि वर्तमानसम्म'को अध्ययन	७४
३.७.७	'नेपाली शब्दसम्पदा'को अध्ययन	७७
३.७.८	'हामी शब्दलाई माया गर्न सिकौं'को अध्ययन	७९
३.७.९	'नेपाली भाषा र साहित्य'को अध्ययन	८०
३.७.१०	'नेपाली शब्दकोश विधामा नयाँ संरचना'को अध्ययन	८४
३.७.११	निष्कर्ष	८५
	परिच्छेद चार	
	उपसंहार	८७
	परिशिष्ट-१	९०
	सन्दर्भसामग्री सूची	९१